

УДК 332.1

Р. С. Зубков,

к. е. н., старший викладач кафедри економіки та підприємництва, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ Університету "Україна", м. Миколаїв

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

R. Zubkov,

PhD in Economics, st. lecturer of the Department of Enterprise Economics.

Mykolaiv interregional Institute, Open International University of Human Development "Ukraine", Mykolaiv

RESEARCH AND ANALYSIS OF PARTICULAR ASPECTS OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE- INVESTMENT ACTIVITY OF ENTERPRISES OF THE BLACK SEA REGION

У статті розглядаються актуальні проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств Причорноморського регіону України. Автором проведено дослідження та аналіз окремих аспектів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю провідних підприємств Причорноморського регіону.

The article deals with actual problems of innovative-investment activity of the industrial enterprises of the black sea region of Ukraine. The author of the research and analysis of certain aspects of innovation and investment activities leading enterprises Black Sea region.

Ключові слова: інновація, Причорноморський регіон, промислові підприємства, інвестор.
Key words: innovation, the black sea region, industrial enterprises, the investor.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Регіони на сучасному етапі економічного розвитку починають відігравати значну економічну, соціальну та технологічну роль у становленні територіальної інфраструктури кожної конкретної країни. Стабільний розвиток регіонів можливий лише за умови потужного та безперервного інвестиційно-інноваційного стимулювання регіональної економіки. Без регіональної інвестиційно-інноваційної моделі розвитку не можливо виробити ефективну стратегію протистояння сучасним викликам глобальних транснаціональних змін, викликаних застосуванням гібридних технологій військово-економічного втручання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні дослідження інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств України висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, П. Бубенка, В. Гейця, В. Гринєвої, Г. Демченко, О. Єрмакової, С. Ілляшенка, М. Ситницького, П. Хорів, С. Фірсової, Л. Федулової, Д. Черваньова та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведення дослідження та аналізу окремих аспектів управління інноваційно-інвести-

ційною діяльністю провідних підприємств Причорноморського регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В епоху обмежених фінансових ресурсів та постійної залежності національної економіки від зовнішніх запозичень Причорноморський регіон України стає невід'ємною та економічно-перспективною територією для впровадження швидких та результативних змін, пов'язаних з реформуванням та подальшою зміною парадигми територіального розвитку. З іншого боку, Причорноморський регіон має всі територіально-економічно-технологічні можливості, щоб слугувати майданчиком швидкого інноваційного розвитку та ефективного залучення інвестицій.

На нашу думку, варто також зосередитись на дослідженні та аналізі окремих аспектів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю провідних підприємств Причорноморського регіону.

У цьому контексті слід відмітити, що у травні 2016 року журнал Forbes презентував перший рейтинг інноваційних компаній України, складений на основі опитування експертного пулу, в якому взяли участь Києво-Могилянська бізнесшкола, інвестиційна компанія SP Advisors, рейтингове агентство IBI-Rating, юридична фірма

Integrites, а також представник великої четвірки — КРМГ. Фахівці відповідних галузей економіки оцінили рівень унікальності продукції та бізнес-процесів підприємств, кожне з яких є новатором у своїй сфері. До десятки лідерів серед інновацій потрапило підприємство ТОВ СП "НІБУЛОН", яке зайняло 15 місце в двадцяти найінноваційніших підприємств України [1].

ТОВ СП "НІБУЛОН" сільськогосподарське підприємство, найбільший український сільгосптоваро-виробник, зернотрейдер, інвестор і експортер, лідер на аграрному ринку країни [7]. ТОВ СП "НІБУЛОН" є лідером на ринку торгівлі сільгосппродукцією та зерновими культурами. Таке лідерство забезпечує використання новітнього обладнання та позитивним інвестиційним кліматом. Таке транспортне обладнання дає змогу обслуговувати як автотранспорт так і залізничний транспорт. Обсяг опрацьованого зерна за добу сягає 4—4,5 тис. тонн — це суттєва перевага над конкурентами. Також на підприємстві проводиться сушіння зерна. Під час сушіння використовуються сучасні сушарки типу MATHEWS 3180BEM-NG та зерносушарки типу MATHEWS 3180BEM-NG, які поліпшують якість зерна і заощаджують електроенергію [7].

Щоб скоротити обсяги споживання природного газу у процесі переробки та зберігання зернових, підприємство встановлює нові сучасні пальники та силоси з активною вентиляцією на 14-ти сушарках. Інвестиція на суму 15 млн дол. США дозволить економити близько 10 млн куб м природного газу, що у грошовому еквіваленті становитиме близько 3 млн дол. США на рік. Додатковим позитивним результатом цієї інвестиції є також підвищена якість продукції — відсутність механічних пошкоджень та бою, зміни кольору та запаху, досягнення стійкого процесу сушки зерна.

На процеси зерносушіння йде близько 70% усієї електроенергії, що витрачається у його післязбиральній переробці. Знайомство з передовими технологіями США, вітчизняними розробками у цій галузі, освоєння найпередовішої техніки, яка до того ж була вдосконалена фахівцями ТОВ СП "НІБУЛОН", дозволило скоротити витрати на сушіння зернових більш ніж у півтора рази. Величезна економія газу дозволить також суттєво зменшити викиди діоксину вуглецю на 18 тис. тонн на рік, що дорівнює річній кількості викидів 8 тис. автомобілів. Таким чином, енергозбереження матиме ще й суттєвий природоохоронний ефект. Така інноваційна діяльність не мала залишитися непоміченою. 14 листопада 2011 року Європейський банк реконструкції та розвитку визнав ТОВ СП

"НІБУЛОН" переможцем Української програми підвищення енергоефективності (UKEEP) у номінації "Проект з найбільшим енергозбереженням", яка запроваджена 2007 року ЄБРР [6].

У травні 2016 року ТОВ СП "НІБУЛОН" почав впроваджувати інновації на перевантажувальному терміналі в м. Вознесенськ. Авторські технологічні нововведення дозволять забезпечити безпеку навколишнього середовища. Зокрема модернізована система очищення зливової каналізації на об'єкті буде працювати автономно від системи очищення інших вод. Зливі води після очищення будуть практично відповідати санітарним нормам питної води. Таким чином, можна забезпечити стік води в Південний Буг без негативних наслідків для екології. В процесі будівництва зайнято близько 600 будівельників, що свою чергу зменшило чисельність безробіття Миколаївської області, та відповідно збільшило показник зайнятості населення регіону [15].

У рамках своїх стратегічних планів у сфері внутрішнього водного транспорту ТОВ СП НІБУЛОН має намір побудувати п'ять нових річкових перевантажувальних терміналів і продовжити будівництво транспортних суден внутрішнього та змішаного плавання. Цей стратегічний план передбачає інвестування в річковий транспорт України не менше 300 млн дол. США. Так, що транспортний потенціал внутрішніх водних шляхів України становить з перевезення зерна понад 10 млн тонн, з перевезення інших вантажів понад 50 млн тонн [7].

Це дозволить знизити навантаження на автомобільні дороги на 2,5 млн вантажівок і відповідно заощадити близько 47,4 млрд грн. бюджетних коштів на ремонті дорожнього покриття [7].

Серед інших промислових підприємств Миколаївської області, що активно займаються впровадженням різних видів інновацій слід відмітити такі: ТОВ "Сандора", ПАТ "Первомайський МКК", ПрАТ "Лакталіс-Миколаїв", ТОВ "НВКГ "Зоря" — "Машпроект", ТОВ "ЕВЕРІ", ПрАТ "ІН ПРОЕКТСЕРВІС", ТОВ "МП "Термінал Укрхарчозбутсировина", ТОВ "Баштанська птахофабрика" та інші [2].

Прикладом впровадження інновацій в виробництво може слугувати ДП НВКГ "Зоря — Машпроект" — єдине з потужних підприємств галузі газотурбобудування Причорноморського регіону. ДП НВКГ "Зоря-Машпроект" проектує та виготовляє газові турбіни для морських кораблів і судів, для електроенергетики та газотранспортних магістралей. Завдяки приділенню значної уваги інноваціям у виробничій діяльності ДП НВКГ "Зоря-Машпроект" створює газотурбінну техніку високої технологічної якості.

Використовуючи інноваційно-інвестиційний досвід, у виробничій діяльності підприємством розроблено чотири покоління газотурбінних двигунів потужністю від 2,5 до 110 МВт і десятки проектів зубчастих передач потужністю до 75 МВт, виготовлено і поставлено замовникам більше 4000 корабельних і промислових двигунів і тисячі передач редукторів, сумарна потужність яких складає більше 50 000 МВт, а сумарне напрацювання складає 90 млн годин.

Інноваційно-організаційну структуру Державного підприємства "Науково-виробничого комплексу газотурбобудування "Зоря" — "Машпроект" формують: Центр науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (ЦНДДКР) "Машпроект" та завод "Зоря". До Центру науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт входять підрозділи: конструкторського відділення (КВ), науково-дослідного відділення (НДВ) і дослідного виробництва (ДВ). Завод "Зоря" забезпечує виготовлення і ремонт серійних газотурбінних двигунів, редукторів і іншого устаткування, здійснює комплектацію і збирання газотурбінних установок і турбогенераторів [3].

Таким чином, спостерігається динамічне зростання інноваційного розвитку ДП НВКГ "Зоря" — "Машпроект" з моменту створення підприємства до сьогоднішнього часу. Постійне вдосконалення виробничих потужностей за допомогою сучасних інвестиційно-інноваційних рішень позитивно впливає на економічний стан підприємства.

Про інвестиційну-інноваційну стратегію підприємства свідчить динаміка його розвитку. Зокрема в 2010 році основне виробництво виконало передбачене планом товарного випуску та бюджету реалізації комплектування основної продукції підприємства. Випущено 61 двигун, вдалося здійснити постачання 63 нових двигунів, 26 відремонтованих. Частка експорту склала 95,7%. Паралельно з основною виробничою діяльністю комплексу у 2010 році було здійснено ряд проектів по заміні застарілого і модернізації працюючого обладнання, інженерних мереж та комунікацій. Виконаний капітальний ремонт 253 одиниць обладнання та поточний ремонт 3201 одиниць обладнання. Обсяг виготовленої продукції (робіт, послуг) за вказаний період у діючих цінах склав 3006,4 млн грн., зростання порівняно з 2011 роком — 112,0%, у тому числі обсяг виготовленої промислової продукції — 2878,8 млн грн., зростання порівняно з 2011 роком — 119,1%, обсяг науково-технічної продукції — 127,7 млн грн., у порівнянні з 2011 роком — 48%. Обсяг реалізованої продукції (чистий дохід від реалізації), (робіт, послуг) — 2979,2 млн грн. Темп зростання обсягів реалізованої продукції (чистий дохід від

реалізації) до попереднього року склав 112,3%. У загальному обсязі реалізованої продукції частка експорту за 2012 рік склала 95,7% (за 2011 рік — 95,9%), у тому числі в країни СНД — 38,5% (у 2011 році — 51,2%), в країни далекого зарубіжжя — 57,2% (у 2011 році — 44,7%). Питома вага продукції для України становила 4,3% (у 2011 році — 4,1%) [9, с. 1—2].

Паралельно з основною виробничою діяльністю комплексу у 2012 році здійснено ряд проектів по заміні застарілого обладнання. За зазначений період придбано 205 одиниць обладнання на суму 9173,6 тис. грн. і виконана модернізація 5 одиниць обладнання на суму 1468,7 тис. грн. Виконана реконструкція трансформаторної підстанції на суму 2087,6 тис. грн. У 2012 році виконаний капітальний ремонт 226 одиниць обладнання для 2767 одиниць обладнання виконано поточний ремонт. Сума витрат на капітальний і поточний ремонт склала 23487,1 тис. грн. [8, с. 1—2].

За 2013 рік основним виробництвом виконана комплектація виробів, передбачених планом товарного випуску і бюджетом реалізації на 2013 рік. Обсяг виготовленої продукції (робіт, послуг) за період у діючих цінах склав 3301,4 млн грн., зростання порівняно з 2012 роком — 109,8%. Обсяг реалізованої продукції (чистий дохід від реалізації), (робіт, послуг) за 2013 рік склав — 3228,1 млн грн. Темп зростання обсягів реалізованої продукції (чистий дохід від реалізації) щодо попереднього року — 108,4%. У загальному обсязі реалізованої продукції частка експорту за 2013 рік склала 94,3% (за 2012 рік — 95,7%), у тому числі в країни СНД — 40,2% (у 2012 році — 38,5%), в країни далекого зарубіжжя — 54,1% (у 2012 році — 57,2%). Питома вага продукції для України у 2013 році становив 5,7% (у 2012 році — 4,3%) [10, с. 1—2].

За 2014 рік основним виробництвом виконана комплектація виробів, передбачених планом товарного випуску і бюджетом реалізації на 2014 рік. У загальному обсязі реалізованої продукції частка експорту за 2014 рік склала 93,7% (за 2013 рік — 94,3%), у тому числі в країни СНД — 33,2% (у 2013 році — 40,2%), в країни далекого зарубіжжя — 60,5% (у 2013 році — 54,1%). Питома вага продукції для України в 2014 році склала 6,3% (у 2013 році — 5,7%). Паралельно з основною виробничою діяльністю комплексу в 2014 році здійснено ряд проектів по заміні застарілого обладнання. За цей період придбано 247 одиниць обладнання (у 2013 році — 243 одиниці) на суму 34593,9 тис. грн. (у 2013 році — 103559,5 тис. грн.) і виконана модернізація 4 одиниць обладнання (у 2013 році — 8 одиниць) на суму 579,9 тис. грн. (у 2013 році — 1646,7 тис. грн.) [11, с. 1—2].

Частка експорту в обсязі реалізованої продукції (чистий дохід від реалізації) в 2015 році — 98,3%, у тому числі в країни СНД — 5,7%, в країни далекого зарубіжжя — 92,6%. Питома вага продукції, відвантаженої по Україні — 1,7%. Паралельно з основною виробничою діяльністю підприємства в 2015 році здійснено ряд проектів по заміні застарілого обладнання. За вказаний період придбано 247 одиниць обладнання на суму 131316,4 тис. грн. [11, с. 1—2]. За 9 місяців 2016 року чистий прибуток ДП "Зоря" — "Машпроект" склав 29 млн 908 тис. грн., що перевищило показник аналогічного періоду 2015 року в 9,5 разів [6].

У ДП НВКГ "Зоря" — "Машпроект" у 2015 році був відправлений на випробувальну станцію підприємства в селищі Каборга Березанського району експериментальний двигун потужністю 60 МВт. Після завершення монтажу та наладки допоміжних систем буде розпочато черговий — третій етап випробувань нової машини. З виведенням на ринок нової машини підприємство має намір розширити спектр пропозицій з енергетичних проектів. Енергетичний напрям залишається одним з найбільш перспективних. Одночасно з цим проектом проводяться інтенсивні роботи зі створення двигуна потужністю 32 МВт.

ДП НВКГ "Зоря" — "Машпроект" встановлено три 3d-принтери виробництва компанії "3d Systems" (США). Дві одиниці устаткування призначено для виробництва пластикових виробів, одна — з гипсовмісного матеріалу. Планується також впровадження 3d-друку із застосуванням металу. Використання 3d-друку дозволило значно прискорити дослідно-конструкторські і науково-дослідні роботи при проектуванні нових виробів. Підприємство розробило і випробувало ряд технологій, зокрема, виготовлення відливок неохолоджуваних лопаток на основі надрукованих на 3d-принтері випалюваних моделей. Використання цієї технології дозволило скоротити термін виготовлення відливок у декілька разів з 3—6 місяців до 0,5—1 місяця [5].

ВИСНОВКИ

Отже, осередком для часового регіонального накопичення, а потім активного впровадження інноваційного продукту, слугують складові елементи певної регіональної інноваційної структури. До цих елементів, ефективність яких доведено практикою, слід віднести підприємства та організації, незалежно від форм власності, які значну увагу приділяють інвестиціям та інноваціям, засобам і методам їх створення та методичного впровадження.

Сучасні трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці України вимагають роз-

глядати інновації як рушійну силу розвитку регіонів. У залежності від рівня інноваційного розвитку регіону спостерігається його соціально-економічний потенціал. Максимальне використання інновацій регіонами України дозволить зрушити з місця дисбалансові прогалини державної економіки.

Література:

1. Врятувати майбутнє: перший рейтинг інноваційних компаній України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutnepershij-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini>
2. Звіт про виконання у 2015 році завдань та заходів Програми економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2015—2017 роки "Миколаївщина — 2017" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development>
3. Лагодієнко В.В. Організаційно-технологічні засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності ДП НВКГ "Зоря" — "Машпроект" / В.В. Лагодієнко, І.Т. Кіщак, Р.С. Зубков // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. — 2013. — Вип. 5.1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvmduce_2013_5.1_16.pdf
4. НИБУЛОН внедряет инновации на перегрузочном терминале в Вознесенске [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uga-port.org.ua/novosti/ukraina/nibulon-vnedryaet-innovatsii-naperegruzochnom-terminale-v-voznenseske>
5. Николаевский завод "Зоря" — "Машпроект" увеличил прибыль в 9,5 раз [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.0512.com.ua/news/1416747>
6. Нова перемога наближає 20-ту річницю ТОВ СП "НИБУЛОН": ЄБРР визнав компанію переможцем Української програми підвищення енергоефективності (УКЕЕР) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/nova-peremoga-nablizhae-20-turichnicyu-tov-sp-nibulon-ebrr-viznav-kompaniyu-peremozhcem-ukrainskoi-programi-pidvischennya-energoefektivnosti-ukeer.html>
7. Офіційний сайт ТОВ СП "НИБУЛОН" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/spivpracya-z-tov-sp-nibulon-sche-odin-krok-dopusixu.html>
8. Справка о выполнении коллективно годового ГП НПКГ "Зоря" — "Машпроект" за 2013 год // Турбинист: газета трудового коллектива государственного предприятия "науч-

но-производственный комплекс газотурбостроения "Зоря" — "Машпроект". — 2014. — Понедельник 24 марта №10,11 — С. 1—2.

9. Справка о выполнении коллективного договора ГП НПКГ "Зоря" — "Машпроект" за 2012 год // Турбинист: газета трудового коллектива государственного предприятия "научно-производственный комплекс газотурбостроения "Зоря" — "Машпроект". — 2013. — Понедельник. — 18 февраля. — №7 — С. 1—2.

10. Справка о выполнении коллективного договора ГП НПКГ "Зоря" — "Машпроект" за 2014 год // Турбинист: газета трудового коллектива государственного предприятия "научно-производственный комплекс газотурбостроения "Зоря" — "Машпроект". — 2015. — Среда 25 февраля №7,8 — С. 1—2.

11. Справка о выполнении коллективного договора ГП НПКГ "Зоря" — "Машпроект" за 2015 год // Турбинист: газета трудового коллектива государственного предприятия "научно-производственный комплекс газотурбостроения "Зоря" — "Машпроект". — 2016. — Четверг. — 18 февраля. — №6—7. — С. 1—2.

References:

1. Magazine Forbes (2016), "Save the future: the first ranking of innovative companies in Ukraine", available at: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutnepershij-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini> (Accessed 27 October 2016).

2. The Department of economic development and regional policy of the Nikolaev regional state administration (2016), "A report on the implementation in 2015 of the tasks and activities of the Programme for economic and social development of the Nikolaev area for the years 2015—2017 "Mykolajvshyna — 2017"", available at: <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development> (Accessed 29 October 2016).

3. Lahodiienko, V. V. Kischak, I. T. and Zubkov, R. S. (2013), "Organizational and technological basis for the implementation of foreign economic activity of DP NVKH "Zoria" — "Mashproekt"", *Naukovyj visnyk Mykolajvs'koho derzhavnoho universytetu imeni, [Online]*, vol. 5.1, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvmduce_2013_5.1_16.pdf (Accessed 29 October 2016).

4. Ukrainian grain Association (2016), "NIBULON innovates on the reloading terminal in Voznesensk", available at: <http://uga-port.org.ua/novosti/ukraina/nibulon-vnedryaet-innovatsii-na-peregruzochnom-terminale-v-voznensenske>, (Accessed 27 October 2016).

5. The website of the city of Nikolaev 0512.com.ua (2016), "The Nikolaev plant "Zorya" — "Mashproekt" increased earnings by 9.5 times", available at: <http://www.0512.com.ua/news/1416747> (Accessed 27 October 2016).

6. The official site JSC JV "NIBULON" (2016), "A new victory closer to 20-th anniversary of JSC JV "NIBULON", the EBRD declared the company the winner of the Ukrainian energy efficiency program (UKEEP)", available at: <http://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/nova-peremoga-nablizhae-20-tu-richnicyu-tov-sp-nibulon-ebrr-viznav-kompaniyu-peremozhcem-ukrainskoi-programi-pidvischennya-energo-efektivnosti-ukeep.html> (Accessed 27 October 2016).

7. The official site JSC JV "NIBULON" (2016), "Company news", available at: <http://www.nibulon.com> (Accessed 27 October 2016).

8. State enterprise "scientific-production complex of gas turbine construction "Zorya" — "Mashproekt" (2014), "A report on the implementation of the collective agreement of SE SPCGTC "Zorya" — "Mashproekt" for 2013", *Turbinist: gazeta trudovogo kolektiva gosudarstvennogo predpriyatija "nauchno-proizvodstvennyj kompleks gazoturbostroenija "Zorja" — "Mashproekt"*, vol. 10, 11, pp. 1—2.

9. State enterprise "scientific-production complex of gas turbine construction "Zorya" — "Mashproekt" (2013), "A report on the implementation of the collective agreement of SE SPCGTC "Zorya" — "Mashproekt" for 2012", *Turbinist: gazeta trudovogo kolektiva gosudarstvennogo predpriyatija "nauchno-proizvodstvennyj kompleks gazoturbostroenija "Zorja" — "Mashproekt"*, vol. 7, pp. 1—2.

21. State enterprise "scientific-production complex of gas turbine construction "Zorya" — "Mashproekt" (2015), "A report on the implementation of the collective agreement of SE SPCGTC "Zorya" — "Mashproekt" for 2014", *Turbinist: gazeta trudovogo kolektiva gosudarstvennogo predpriyatija "nauchno-proizvodstvennyj kompleks gazoturbostroenija "Zorja" — "Mashproekt"*, vol. 7, 8, pp. 1—2.

22. State enterprise "scientific-production complex of gas turbine construction "Zorya" — "Mashproekt" (2016), "A report on the implementation of the collective agreement of SE SPCGTC "Zorya" — "Mashproekt" for 2015", *Turbinist: gazeta trudovogo kolektiva gosudarstvennogo predpriyatija "nauchno-proizvodstvennyj kompleks gazoturbostroenija "Zorja" — "Mashproekt"*, vol. 6, 7, pp. 1—2.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2016 р.